

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

“Στόχος μας η ποιότητα των εκδόσεών μας”

Τα βιβλία μας είναι:

- **Επιστημονικά** – αναλύουν όλες τις μέχρι σήμερα θεωρίες
- **Σύγχρονα** – περιλαμβάνουν πρόσφατες έρευνες και εξελίξεις
- **Κατανοητά** – γραμμένα απλά και εμπλουτισμένα με παραδείγματα
- **Για Έλληνες** – δεν αποτελούν μετάφραση ξενόγλωσσων βιβλίων και αντικατοπτρίζουν πιστά την ελληνική πραγματικότητα
- **Εκπαιδευτικά** – προσεγγίζουν μεθοδικά την ύλη και ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή του αναγνώστη.

Τα βιβλία μας συνοδεύονται με υλικό υποστήριξης για τον καθηγητή που τα διδάσκει.

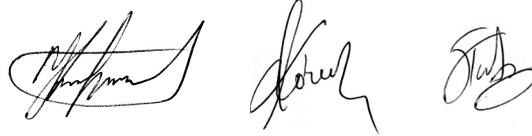
Μια πλήρης λίστα των εκδόσεών μας, υπάρχει στο τέλος του βιβλίου.

Κότιος Άγγελος | Παυλίδης Γεώργιος

Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις

Κρίσεις του συστήματος ή της πολιτικής;

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει την υπογραφή
του εκδοτικού οίκου Rosili και των συγγραφέων.

ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, / ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ
ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ Ή ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ;

Α΄ έκδοση

Copyright © 2012 All rights reserved

ISBN: 978-960-89407-6-5

Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Rosili
Τηλ.: 210 6615.050 • 210 6616.198
www.BusinessBooks.gr • e-mail: info@BusinessBooks.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιοσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

*Στους γονείς μας
Χαράλαμπο και Βασιλική Κοτίου
Δημήτριο και Αθηνά Παυλίδη*

Περιεχόμενα

Πρόλογος	11
1 Εισαγωγή	13
1.1 Η έννοια της κρίσης και η σχετική επιστημονική έρευνα	13
1.2 Η γένεση, οι συνθήκες και οι βασικοί διάλογοι μετάδοσης των διεθνών οικονομικών κρίσεων	16
2 Το πανόραμα των οικονομικών κρίσεων	21
2.1 Οι διεθνείς κρίσεις ύφεσης (υφεσιακές κρίσεις)	22
2.1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	22
2.1.2 Εξωγενή και ενδογενή αίτια	23
2.1.3 Κύριες επιπτώσεις	24
2.1.4 Διάλογοι και δυναμικές διεθνούς μετάδοσης	25
2.1.5 Πολιτικές διαχείρισης των κρίσεων ύφεσης	27
2.2 Οι πληθωριστικές κρίσεις	32
2.2.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	32
2.2.2 Αίτια και επιπτώσεις του πληθωρισμού	33
2.2.3 Διάλογοι εξαγωγής και εισαγωγής πληθωρισμού	35
2.2.4 Πολιτικές διαχείρισης των πληθωριστικών κρίσεων	39
2.3 Διαρθρωτικές κρίσεις και φούσκες στις αγορές αγαθών	40
2.3.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	40
2.3.2 Αίτια των κρίσεων στις αγορές αγαθών	43
2.3.3 Επιπτώσεις των κρίσεων στις αγορές αγαθών	45
2.3.4 Διάλογοι διεθνούς μετάδοσης των κρίσεων στις αγορές αγαθών	46
2.3.5 Πολιτικές διαχείρισης των κρίσεων στις αγορές αγαθών	47
2.4 Οι κρίσεις δημόσιου χρέους	53
2.4.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	53
2.4.2 Αίτια της υπερχρέωσης και της κρατικής πτώχευσης	54
2.4.3 Επιπτώσεις της υπερχρέωσης και της πτώχευσης	56
2.4.4 Διάλογοι διεθνούς μετάδοσης της κρίσης λόγω κρατικής πτώχευσης	57
2.4.5 Πολιτικές διαχείρισης της υπερχρέωσης και της κρατικής πτώχευσης	58
2.4.6 Αδυναμίες στη διαχείριση των κρίσεων λόγω κρατικής πτώχευσης	61

2.4.7	Ο ειδικότερος ρόλος του ΔΝΤ και των άλλων διεθνών πιστωτών	62
2.4.8	Προτάσεις για μια αποτελεσματικότερη διαχείριση της κρίσης χρέους	64
2.5	Οι συναλλαγματικές κρίσεις	70
2.5.1	Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	70
2.5.2	Αίτια των διεθνών συναλλαγματικών κρίσεων	71
2.5.3	Δίαυλοι διεθνούς μετάδοσης των συναλλαγματικών κρίσεων	77
2.5.4	Εμπειρικές μελέτες για την ερμηνεία των συναλλαγματικών κρίσεων	79
2.5.5	Πολιτικές και μέτρα διαχείρισης των συναλλαγματικών κρίσεων . . .	85
2.5.6	Ο ρόλος των εθνικών και διεθνών νομισματικών πολιτικών σε μια παγκοσμιοποιημένη χρηματαγορά: δυνατότητες πρόληψης συναλλαγματικών κρίσεων	89
2.6	Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις	97
2.6.1	Τραπεζικές Κρίσεις	97
2.6.1.1	Ορισμός των τραπεζικών κρίσεων	97
2.6.1.2	Αίτια των τραπεζικών κρίσεων	98
2.6.1.3	Επιπτώσεις των τραπεζικών κρίσεων	99
2.6.1.4	Δίαυλοι διεθνούς μετάδοσης των τραπεζικών κρίσεων	100
2.6.1.5	Πολιτικές διαχείρισης των τραπεζικών κρίσεων	101
2.6.1.6	Προτάσεις διαχείρισης των τραπεζικών κρίσεων	103
2.6.2	Χρηματιστηριακές κρίσεις	104
2.6.2.1	Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	104
2.6.2.2	Τα αίτια των χρηματιστηριακών κρίσεων	104
2.6.2.3	Επιπτώσεις των χρηματιστηριακών κρίσεων	107
2.6.2.4	Δίαυλοι διεθνούς μετάδοσης των χρηματιστηριακών κρίσεων	109
2.6.2.5	Πολιτικές διαχείρισης των χρηματιστηριακών κρίσεων	110
3	Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8	119
3.1	Τα αίτια της κρίσης στις ΗΠΑ και η διεθνής μετάδοση	122
3.2	Η πρόκληση ύφεσης στην πραγματική οικονομία	126
3.3	Οι επιπτώσεις στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις	131
3.3.1	Οι επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο αγαθών	132
3.3.2	Οι επιπτώσεις στο διεθνές εμπόριο υπηρεσιών	134
3.3.3	Οι επιπτώσεις στις ξένες άμεσες επενδύσεις	135
3.3.4	Οι επιπτώσεις στα ισοζύγια πληρωμών και στις υφιστάμενες διεθνείς ανισορροπίες	136
3.4	Οι επιπτώσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες και στους στόχους της Χιλιετίας	139

3.5	Ο ρόλος της ομάδας G 20 και της διεθνούς οικονομικής διπλωματίας	141
3.6	Οι οικονομικοπολιτικές στρατηγικές αντιμετώπισης της κρίσης . . .	143
3.6.1	Η νομισματική και δημοσιονομική πολιτική.	144
3.6.2	Η εμπορική πολιτική	147
3.6.3	Η συναλλαγματική πολιτική	148
3.6.4	Άλλες στρατηγικές.	149
3.6.5	Η εμπειρία και η στρατηγική των ΗΠΑ.	150
3.7	Οι γεωπολιτικές επιπτώσεις της κρίσης.	152
4	Η κρίση της Ευρωζώνης	156
4.1	Εισαγωγή	156
4.2	Επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην ΕΕ	157
4.3	Θεσμικές μεταρρυθμίσεις	161
4.4	Από τη χρηματοπιστωτική κρίση στην κρίση χρέους της Ευρωζώνης	166
4.4.1	Δομικά κενά και συστημικές ασυμβατότητες του οικοδομήματος της ΟΝΕ.	168
4.4.2	Λειτουργικές αστοχίες και παραβιάσεις των κανόνων παιχνιδιού κατά την εφαρμογή της ΟΝΕ.	175
4.5	Η κρίση ως δυναμική αποκάλυψης των αδυναμιών του ευρωσυστήματος και των νέων μεγάλων προκλήσεων για την ενωσιακή πολιτική.	183
4.6	Η αντίδραση της πολιτικής στην κρίση του Ευρωσυστήματος.	187
4.7	Μελλοντικές προοπτικές της Ευρωζώνης	192
5	Η Ελληνική κρίση στο πλαίσιο της ΟΝΕ.	202
5.1	Εισαγωγικές παρατηρήσεις	202
5.2	Αποτίμηση της δεκαετούς συμμετοχής της Ελλάδος στην Ευρωζώνη	203
5.2.1	Οι αναμενόμενες δυνητικές επιδράσεις.	203
5.2.2	Το ισοζύγιο αποτελεσμάτων	206
5.3	Παράγοντες προσδιορισμού του ισοζυγίου της συμμετοχής της Ελλάδας στην ΟΝΕ	211
5.3.1	Πρόταξη της πολιτικής έναντι του οικονομικού ρεαλισμού	211
5.3.2	Ανεπαρκής πολιτική προσαρμογής για την ένταξη στην ΟΝΕ και αρνητικές συνθήκες εκκίνησης	212
5.3.3	Παραμέληση των όρων παιγνίου της ΟΝΕ και ασύμβατες εσωτερικές πολιτικές	214
5.3.4	Το ζήτημα των μακροοικονομικών ανισορροπιών εντός της ΟΝΕ. . .	218
5.3.5	Αρνητικές επιδράσεις των κατασκευαστικών λαθών και της ατελούς λειτουργίας της ίδιας της ΟΝΕ	220

5.4	Η ελληνική κρίση και η διαχείρισή της στο πλαίσιο της ONE	222
5.5	Το μέλλον της Ελλάδος και εναλλακτικά σενάρια αντιμετώπισης του ελληνικού χρέους: εντός ή εκτός της ONE;	228
5.6	Το νέο Πακέτο βοήθειας για την Ελλάδα	230
5.7	Συμπερασματικές παρατηρήσεις	235
6	Ο ρόλος της οικονομικής επιστήμης στην πρόκληση και διαχείριση οικονομικών κρίσεων	239
6.1	Οι οικονομικές κρίσεις ως έναυσμα της εναλλαγής των κυρίαρχων δογμάτων οικονομικής πολιτικής	239
6.2	Αποτελεί η κρίση ένδειξη αποτυχίας της οικονομικής επιστήμης;	241
6.2.1	Σύγχυση λόγω αποκλινουσών ερμηνευτικών προσεγγίσεων των αιτιών των κρίσεων	241
6.2.2	Η θεοποίηση των αγορών και η κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος	243
6.2.3	Το ζήτημα της ευθύνης και των «Ηθικών Κινδύνων»	244
6.2.4	Η κατασκευή και εφαρμογή λανθασμένων χρηματοοικονομικών υποδειγμάτων και επισφαλών προϊόντων	245
6.2.5	Η υπόθεση της «μεγάλης μετριοπάθειας» και του εικαζόμενου τέλους των κρίσεων	246
6.2.6	Μεθοδολογικές αδυναμίες στην ερμηνεία πραγματικών οικονομικών φαινομένων	247
6.2.7	Αποτυχία των οικονομικών προβλέψεων;	248
6.3	Ενδιάμεση αποτίμηση των ευθυνών της οικονομικής επιστήμης για τη γένεση και διαχείριση των κρίσεων	249
6.4	Ποια είναι η ευθύνη της πολιτικής και των αγορών;	251
6.5	Η επιστροφή των κεϋνσιανών και η αναζήτηση νέων δογμάτων	253
6.6	Συμπεράσματα	255
7	Επίλογος	256
	Συνομογραφίες	
	Ελληνικές	260
	Ξενόγλωσσες	260
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		
	Βασικά εναλλακτικά σενάρια αντιμετώπισης του ελληνικού χρέους	262
	Πολυκριτηριακή αξιολόγηση των παραπάνω σεναρίων	266
	Βαθμολογίες σεναρίων-Κατάταξη	267
	Βιβλιογραφία	268

Πρόλογος

Στη μελέτη αυτή διαπραγματευόμαστε με συστηματικό και, ελπίζουμε, εύληπτο τρόπο τις διεθνείς οικονομικές κρίσεις, παρουσιάζοντας τις βασικές μορφές τους. Στο πλαίσιο αυτό, αφιερώνουμε ξεχωριστά κεφάλαια στην πρόσφατη σοβαρή οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη και στην Ελλάδα, ως μέλους της ONE, που παρουσιάζουν ένα αυξημένο ενδιαφέρον. Η πρώτη, διότι είναι πρωτόγνωρη σε μια νέα σχετικά νομισματική ένωση κρατών, πολλά υποσχόμενης έως πρόσφατα. Η δεύτερη, λόγω του εθνικού ενδιαφέροντος και διότι κατέδειξε επιπλέον πώς μια κρίση σε μια μικρή χώρα μπορεί να προκαλέσει ανεξέλεγκτες και αντιστρόφως ανάλογες του μεγέθους της αναταράξεις στις μεγάλες και ισχυρές οικονομίες των εταίρων της, αλλά και διεθνώς. Τέλος, εξετάζουμε τον ρόλο της οικονομικής επιστήμης στην εμφάνιση και διαχείριση των διεθνών οικονομικών κρίσεων. Τα τετελεσμένα και τα επερχόμενα βάζουν τώρα την επιστημονική κοινότητα σε προβληματισμό για όσα οφείλει να επανεξετάσει: τις μεθόδους, τις θεωρίες, τα δόγματα, τους ρόλους και τις πρωτοκαθεδρίες και μια σειρά άλλα ζητήματα.

Οι ερευνητικές τοποθετήσεις μας επί των ανωτέρω περιγραφόμενων ζητημάτων φιλοδοξούν να φωτίσουν με επάρκεια και αξιοπιστία σημαντικές πτυχές του οικονομικού φαινομένου των διεθνών οικονομικών κρίσεων και να συνεισφέρουν, έτσι, στον επιστημονικό διάλογο που διεξάγεται εντός και εκτός της Ελλάδας. Στο πλαίσιο των στόχων του συγγράμματος αυτού, επιχειρούμε να δώσουμε συγκεκριμένες απαντήσεις σε ερωτήματα που έχουν τεθεί, να θέσουμε νέα και να προετοιμάσουμε απαντήσεις για όσους ενδιαφέρονται να προβληματίζονται πάνω σε μεγάλα και δυσεπίλυτα οικονομικά θέματα. Εστιάζουμε την έρευνά μας στα ζητήματα που επιλέξαμε, τα οποία και θεωρούμε σημαντικά. Φροντίσαμε να προστατεύσουμε τον επιστημονικό λόγο από τις κληροδοτημένες εμμονές, τα λογικά αδιέξοδα, τις αυθαιρεσίες και τις ανυπόστατες ιδεοληψίες, για να φθάσουμε σε αδιαμφισβήτητες αλήθειες και, συνακόλουθα, σε συγκεκριμένες προτάσεις και λύσεις.

Η επιλογή να επεξεργαστούμε εδώ κάποια καίρια ζητήματα που αφορούν στις διεθνείς οικονομικές κρίσεις δεν έχει να κάνει με την πίεση που ασκεί η τρέχουσα επικαιρότητα στο πνεύμα του επιστήμονα, δηλαδή να εξηγεί ό,τι παροδικά συμβαίνει και όσο το ενδιαφέρον για το επίκαιρο δεν διαγκωνίζεται από κάτι άλλο. Η συγκεκριμένη εργασία ανταποκρίνεται πρώτα στην ανάγκη να περιγράψει επακριβώς πτυχές ενός χρόνιου, πολυσχιδούς και άκρως απειλητικού για τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων οικονομικού φαινομένου, το οποίο εκφεύγει ενίοτε της προσοχής και των προβλέψεων της οικονομικής επιστήμης, της πολιτικής και της

κοινωνίας, επανέρχεται κατά καιρούς με χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στις εκάστοτε περιστάσεις, κινείται με ταχύτατους ρυθμούς ανά την υφήλιο και προκαλεί την οικονομική κατάρρευση ακόμη και στις πλέον ισχυρές οικονομίες του πλανήτη. Η προσέγγιση ενός τέτοιου ζητήματος, τόσο ως ολότητας, όσο και ως τμήματός της, όπως επιχειρείται με την παρούσα ερευνητική εργασία, δεν εξυπηρετείται από ατέρμονες θεωρητικές ακροβασίες, τις οποίες και επιμελώς αποφύγαμε, αρκούμενοι στην αναγκαία θεωρητική θωράκιση των παρατηρήσεών μας, με τη συγκεκριμενοποίησή τους, όμως, με στοιχεία και δεδομένα που αντλήσαμε από πραγματικές καταστάσεις.

Η έρευνά μας, ωστόσο, θα ήταν ατελής ή ημιτελής, εάν αφελώς εμμέναμε να θεωρούμε το θέμα των διεθνών οικονομικών κρίσεων ως αμιγώς οικονομικό και ως τέτοιο το εντάσσαμε αποκλειστικά στο ερευνητικό πεδίο της οικονομικής επιστήμης. Η πολυπλοκότητα, η πολυδιάστασή του, οι αλληλοεξαρτήσεις του, φανερές ή υποκρυπτόμενες, οι εκρηκτικές επιπτώσεις του σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής, συνηγορούν υπέρ της ανάγκης μιας διεπιστημονικής προσέγγισης και ενός διαλόγου εκ βαθέων, έξω από επιστημονικά στεγανά. Πιστεύουμε ότι οι ραγδαίες εξελίξεις απαιτούν να παραμερίσουν οι επιστήμονες αυτή τη στιγμή τα στενά όρια της επιστήμης τους και να επιχειρήσουν ευρύτερες προσεγγίσεις και προσεκτική ανίχνευση του πεδίου αυτού της έρευνας. Η οικονομική επιστήμη, ως προεξάρχουσα και καθ' ύλην αρμόδια, οφείλει να διαλέγεται με τη νομική, την πολιτική, την κοινωνική επιστήμη, τη ψυχολογία, αλλά και με άλλες αυτονομημένες έως σήμερα, αλλά δυνάμενες να συνδράμουν επιστήμες. Έτσι, η πολύπλευρη αντιμετώπιση ενός θέματος τέτοιας ευρύτητας και δυναμικής φαίνεται αναγκαία, αφού χρήζουν ευκρινούς και πολυεπίπεδης ανάλυσης όλες οι παράμετροί του.

Στη διερεύνηση των θεμάτων που αποτελούν αντικείμενο αυτής της έρευνας ακολουθήσαμε μια γνωστή και δοκιμασμένη από πολλές επιστήμες συλλογιστική διαδικασία που κινείται στο χώρο του αντικειμενικού και όπου δεν υπάρχουν αυταπόδεικτα. Τη συνιστούν: η παρατήρηση του ερευνητέου στοιχείου, η σύλληψη των αιτιών που το προκαλούν και των σχέσεων που αναπτύσσονται, ώστε να κατανοηθεί η συνάφεια μεταξύ των συσχετιζομένων. Έπεται η επισήμανση των προκληθεισών επιπτώσεων και η ανάλυση ολοκληρώνεται με τα συναγόμενα συμπεράσματα, τα οποία επαληθεύονται και μπορεί να αξιοποιηθούν στην πολιτική πρόληψη και καταστολής των κρίσεων.

Θεωρήσαμε ότι η επιλογή ενός θέματος παγκοσμίου ενδιαφέροντος, η προσήλωσή στους ερευνητικούς μας στόχους, η πιστή εφαρμογή της μεθόδου έρευνας που χαραμάσαμε εξ αρχής και η δημιουργική συνεργασία ημών των ιδίων, που εργαζόμαστε σε όμορα επιστημονικά πεδία, θα μπορούσαν να εγγυηθούν την επιτυχία του εγχειρήματός μας. Θα ήταν προς μεγάλη ικανοποίησή μας, εάν αυτό τύχαινε τελικά της αποδοχής του αναγνώστη.

1. Εισαγωγή

1.1 Η έννοια της κρίσης και η σχετική επιστημονική έρευνα

Ως κρίση ορίζεται η χρονική περίοδος κατά την οποία διαταράσσεται η ομαλή λειτουργία ενός συστήματος και αλλοιώνονται οι αρχικές του ιδιότητες. Αυτή η αλλαγή εκδηλώνεται, συνήθως, με τρόπο απότομο και απρόσμενο, που μεταβάλλει τη συνήθη εξέλιξη του συστήματος. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η κρίση μπορεί να περιγράψει πολλές κατηγορίες καταστάσεων και γεγονότων στην ανθρώπινη ιστορία, όπως οι φυσικές καταστροφές, η εξάπλωση επιδημιών, οι ένοπλες συγκρούσεις, η κατάρρευση καθεστώτων, η οικονομική κατάρρευση κλπ. Έτσι, γίνεται συχνά λόγος για πολιτική κρίση, οικονομική κρίση, κοινωνική κρίση, οικολογική κρίση κλπ.

Η οικονομική ζωή, ως περίπλοκο σύνολο (όχι απαραίτητα σύστημα) σχέσεων, φορέων, κανόνων και συμφερόντων, είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε κρίσεις. Οι οικονομικές κρίσεις έχουν δυσμενείς, έως καταστροφικές επιπτώσεις για τους πληθυσμούς και συνιστούν συχνά παράγοντα κοινωνικής οπισθοδρόμησης. Θέτουν σε δοκιμασία θεσμούς, δομές και ισορροπίες συμφερόντων, αλλάζοντας το τοπίο και αναδεικνύοντας νέους παίκτες και νέους συσχετισμούς δυνάμεων.

Υπάρχει όμως και άλλη θεώρηση: οι κρίσεις θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως η βίαιη, αλλά και αναπόφευκτη αντίδραση του συστήματος σε στρεβλώσεις που προϋπάρχουν και αποτελούν τα πραγματικά αίτια του προβλήματος. Αυτό λοιπόν που εμφανίζεται ως ξέσπασμα της κρίσης είναι απλώς η ορατή εκδήλωση/απόληξη της πραγματικής κρίσης που υπέβασκε. Για παράδειγμα, ένα μαζικό μεταναστευτικό ρεύμα συνιστά σίγουρα μια σοβαρή ανθρωπιστική κρίση, πρόκειται όμως ουσιαστικά για μια προσαρμογή του συστήματος στο εισοδηματικό χάσμα μεταξύ φτωχών και πλούσιων περιοχών του πλανήτη, που ευνοεί ανέκαθεν τις μετακινήσεις πληθυσμών. Ένα άλλο παράδειγμα μπορεί να αντληθεί από το χώρο της οικονομίας: το σκάσιμο μιας φούσκας εκλαμβάνεται ως κρίση, πρόκειται όμως ουσιαστικά για την αναπόφευκτη διόρθωση μιας προϋπάρχουσας παράλογης κατάστασης, μιας παράλογης αύξησης των τιμών, που κάποια στιγμή θα προσαρμοστεί απότομα στην οικονομική πραγματικότητα.

Αντικείμενο αυτής της έρευνας αποτελεί η μελέτη των οικονομικών κρίσεων σε ένα διεθνές περιβάλλον, με έμφαση στα θέματα της αποτελεσματικότερης πρόληψης και διαχείρισης του φαινομένου. Ανάμεσα, βέβαια, στους στόχους της επιστημονικής έρευνας και του ακαδημαϊκού διαλόγου πρέπει να εντάσσεται και η

διατύπωση προτάσεων για την επίλυση ενός προβλήματος. Στην περίπτωση μας, η μελέτη των οικονομικών κρίσεων πρέπει να ολοκληρώνεται με την ανάπτυξη αποτελεσματικών εργαλείων για την πρόληψη και τη διαχείριση του προβλήματος, με βάση πάντοτε τη διεθνή εμπειρία και τα διδάγματα της οικονομικής ιστορίας.

Οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν σύνηθες φαινόμενο στην παγκόσμια οικονομική ιστορία. Χαρακτηρίζονται μάλιστα από τεράστια μορφολογική ποικιλία. Η μελέτη της εξέλιξης των φαινομένων που αφορούν στην παραγωγή και στις ανταλλαγές μέσα στον χρόνο αποκαλύπτει ότι η παγκόσμια οικονομική ιστορία χαρακτηρίζεται από τη διαδοχή περιόδων ευημερίας, στασιμότητας και κρίσης. Από την προβιομηχανική εποχή έως τη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι κρίσεις έρχονται συχνά να αναταράξουν την οικονομική ζωή και τις υφιστάμενες ισοροπίες (βλ. ενδεικτικά τον πίνακα που ακολουθεί).

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, εξετάζονται, καταρχάς, οι συνθήκες γένεσης και διεθνούς μετάδοσης των οικονομικών κρίσεων. Η έμφαση δίδεται στις διεθνείς ή παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει αναφορά στο εθνικό επίπεδο. Εξετάζονται, επίσης, σε ξεχωριστές ενότητες οι βασικές κατηγορίες οικονομικών κρίσεων (αίτια, αποτελέσματα, μηχανισμοί μετάδοσης, πολιτικές/μέτρα διαχείρισης), εξέταση που συμπληρώνεται από μία επιλεκτική παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies). Η πρόσφατη διεθνής οικονομική κρίση (2007-2010) αποτελεί αντικείμενο ξεχωριστής μελέτης. Επίσης, η κρίση στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη συνιστά ένα ειδικό πεδίο έρευνας της παρούσας εργασίας, λόγω της ειδικής σημασίας που έχει για τη χώρα μας και για την Ευρώπη συνολικά.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι, τέλος, η διερεύνηση της συσχέτισης μεταξύ της πρόσφατης οικονομικής κρίσης και της οικονομικής επιστήμης και η απομυθοποίηση της διεξαγόμενης δογματικής αντιπαράθεσης. Πολύ συχνά ο διάλογος για τα αίτια των κρίσεων και για τις πολιτικές αντιμετώπισής τους είναι πολιτικά και δογματικά φορτισμένος. Το γεγονός αυτό εμποδίζει την αντικειμενική ανάλυση και τη διατύπωση ορθολογικών συμπερασμάτων και προτάσεων αποτελεσματικής πολιτικής. Οι συγγραφείς του παρόντος καταβάλλουν προσπάθεια, ώστε να προσεγγίσουν τα επί μέρους ζητήματα ανάλυσης και πολιτικής με τον ελάχιστο δυνατό υποκειμενισμό. Για παράδειγμα, σε ειδική ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά τα διάφορα επιχειρήματα κατά της οικονομικής επιστήμης και των οικονομολόγων, που από πολλούς θεωρούνται υπεύθυνοι για την κρίση. Εν συνεχεία, επιχειρείται μια, στο μέτρο του δυνατού, αντικειμενική αξιολόγηση των επί μέρους επιχειρημάτων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην ευθύνη της πολιτικής και των αγορών στην πρόκληση των κρίσεων, καθώς και στις προοπτικές αντικατάστασης της μέχρι πρότινος κυρίαρχης νεοκλασικής σχολής από την κεύνσιανή. Η ανάλυση καταλήγει στο βασικό συμπέρασμα ότι η οικονομική επιστήμη δεν προκάλεσε την κρίση, πλην

Ενδεικτικός ιστορικός πίνακας κρίσεων

1557-60	Η χρεοκοπία του κράτους των Αψβούργων
1634-1637	Η κρίση (φούσκα) της τουλίπας στην Ολλανδία (tulip mania)
1696	Η αγγλική νομισματική κρίση
1716-1720	Η χρηματοπιστωτική κρίση του συστήματος του John Law στη Γαλλία
1711-1720	Η φούσκα της Νότιας Θάλασσας στην Αγγλία
1799	Η εμπορική κρίση του Αμβούργου
1815	Η βρετανική οικονομική κρίση λόγω υπερπροσφοράς
1825	Η βρετανική χρηματοπιστωτική κρίση
1837-1843	Η κρίση στις ΗΠΑ και εν συνεχεία στη Μεγάλη Βρετανία
1847	Η βρετανική κρίση των σιδηροδρόμων
1857	Η πρώτη παγκόσμια οικονομική κρίση (ξεκίνησε στις ΗΠΑ)
1873	Η τραπεζική και οικονομική κρίση (κράτησε μέχρι το 1878)
1882	Η κατάρρευση των χρηματιστηρίων στη Γαλλία
1923	Η κατάρρευση της Γερμανίας λόγω υπερπληθωρισμού
1929-1935	Η παγκόσμια οικονομική κρίση
1945-1949	Ο υπερπληθωρισμός σε πολλές χώρες μετά τον Β΄ παγκόσμιο Πόλεμο
1971-1973	Η κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods
1973	Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση
1979-1980	Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση
1981	Η κρίση των αμερικανικών ταμειυτηρίων
1991-	Η ιαπωνική κρίση
1994-1995	Η κρίση της Τεκίλας (Μεξικό)
1997-1998	Η κρίση στη Νοτιοανατολική και Ανατολική Ασία
2000	Η Dot Com φούσκα
2008-	Η παγκόσμια οικονομική κρίση (ξεκίνησε στις ΗΠΑ)
2010-	Η κρίση της Ευρωζώνης

όμως πολλές θεωρίες και υποθέσεις της προσέφεραν στην πολιτική και στις αγορές το διανοητικό υπόβαθρο ή ακόμη και μια επιστημονική νομιμοποίηση. Επί πλέον, διαπιστώνεται ότι στην περίπτωση της πρόσφατης κρίσης, δεν έχουμε μόνον μια αποτυχία της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης, αλλά πρωτίστως των αγορών και της πολιτικής. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της κρίσης της Ελλάδας και της Ευρωζώνης. Μια επιστροφή του κεϋνσιανισμού στο σύγχρονο κόσμο θεωρείται ως ανέφικτη, λόγω των δομικών αδυναμιών της κεϋνσιανής θεωρίας, αλλά και λόγω των επικρατούσων συνθηκών, όπως είναι ο κίνδυνος υπερχρέωσης πολλών χωρών. Τέλος, η ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα πρόβλημα επιλεκτικής χρήσης των οικονομικών θεωριών από την πρακτική οικονομική και ότι η οικονομική, προκειμένου να είναι χρήσιμη, οφείλει να χρησιμοποιήσει γνώσεις από άλλες επιστήμες και να λαμβάνει περισσότερο υπόψη της τις αλληλεξαρτήσεις με τα πολιτικά και κοινωνικά φαινόμενα.

1.2 Η γένεση, οι συνθήκες και οι βασικοί διάλυτοι μετάδοσης των διεθνών οικονομικών κρίσεων

Σε αυτό το αρχικό στάδιο της ανάλυσης, τέσσερις βασικές θέσεις μπορούν να διατυπωθούν με ασφάλεια.

- Πρώτον, οι οικονομικές κρίσεις έχουν εθνική ή περιφερειακή προέλευση, μπορούν όμως τάχιστα να μεταδοθούν διεθνώς. Όσο πιο ισχυρή είναι η (εθνική ή περιφερειακή) οικονομία, η οποία «παράγει» την κρίση, τόσο ισχυρότερη και η διεθνής μετάδοση και επίδρασή της. Η οικονομική κρίση μιας μικρής χώρας έχει (κατά κανόνα) μικρή επίδραση στη διεθνή οικονομία.
- Δεύτερον, η ταχύτητα, η ένταση και οι διάλυτοι (μηχανισμοί) της διεθνούς μετάδοσης, η οποία εξαρτάται από το είδος της κρίσης, έχουν μετεξελιχθεί μέσα στον χρόνο. Ειδικά, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η διεθνοποίηση της παραγωγής με τη δημιουργία παγκόσμιων δικτύσεων και αλυσίδων έχει αυξήσει τρομακτικά την αγωγιμότητα και την ταχύτητα των καναλιών διεθνούς μετάδοσης κρίσεων.
- Τρίτον, η διεθνής μετάδοση μιας κρίσης εξαρτάται καθοριστικά από το βαθμό της διεθνούς ολοκλήρωσης των επί μέρους εθνικών οικονομιών: όσο πιο εξωστρεφής είναι μία οικονομία και όσο πιο ενσωματωμένη στο διεθνές σύστημα ανταλλαγών, εξειδίκευσης και χρηματοοικονομικών συναλλαγών, τόσο πιο εκτεθειμένη είναι σε διεθνείς κρίσεις. Όμως σε περιόδους οικονομικής ομαλότητας, οι εξωστρεφείς χώρες αποκομίζουν μεγαλύτερα οφέλη από ό,τι τα κλειστά οικονομικά συστήματα.
- Τέταρτον, δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική η αντιμετώπιση μιας διεθνούς